

PAKOLAISTEN OSALLISUUS

**Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien sosiaalinen osallisuus
suomalaisessa yhteiskunnassa**

**Jyväskylän Yliopisto
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos**

**Kandidaatintutkielma
Kevät 2020**

Tekijä: Emmi Rissanen

Oppiaine: Sosiaalityö

Ohjaaja: Sami Ylistö

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tekijä Emmi Rissanen	
Otsikko Pakolaisten osallisuus – Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien sosiaalinen osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2020	Sivumäärä 34
Tiivistelmä <p>Kandidaatin tutkielmassani tarkastelen sitä, miten sosiaalinen osallisuus toteutuu pakolaistaustaisten maahanmuuttajien elämässä suomalaisessa yhteiskunnassa. Aihe on ajankohtainen, sillä pakolaisten määrä on lisääntynyt Suomessa viime vuosikymmeninä, ja pakolaisten kotiutuminen puhuttaa yhteiskunnassa. Pakolaisiin liittyvä julkinen keskustelu sekä politiikka vaatisi tuekseen luotettavaa, tieteeseen pohjaavaa tietoa. Erilaiset mittaukset ja kirjallisuus osoittavat, että pakolaisten kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole sujunut ongelmitta, mutta tutkimusta siitä, mistä tämä johtuu, on ilmiön merkittävyyteen nähden suhteellisen vähän.</p> <p>Käsittelen aihetta sosiaalisen osallisuuden teorian kautta, sillä pakolaisia koskevassa lainsäädännössä ja kotoutumisen tavoitteissa osallisuus mainitaan toistuvasti tavoiteltavana päämääränä. Pakolaisten sosiaaliseen osallisuuteen Suomessa pureudun sosiaalisen osallisuuden kolmen asteen, uusliberalistisen pääsyn, sosiaalisesti oikeudenmukaisen osallistumisen sekä inhimillisen potentiaalin voimaantumisen kautta.</p> <p>Tarkasteluni perusteella pakolaisten kotoutumiseen tähtäävät toimenpiteet eivät huomioi kohderyhmän moninaisuutta ja vaihtelevia tarpeita. Niiden tulisi olla joustavampia ja räätälöitävissä jokaiselle yksilölle sopivaksi. Myös pakolaisten heikko terveys ja erityisesti mielenterveyden haasteet hankaloittavat osallisuuskehitystä. Pakolaisten työmarkkinoille integroitumattomuus on myös merkittävä ongelma, jonka ratkaisemiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Pakolaisten osallistuminen yhteiskunnassa on tällä hetkellä varsin heikkoa, ja siihen liittyy tietämättömyys omista vaikuttamisen mahdollisuuksista.</p> <p>Vaikka pakolaisten osallisuus on asetettu tavoitteeksi, se ei ole vielä toteutunut parhain päin. Pakolaisille kohdennettuja toimenpiteitä, sekä yleistä yhteiskunnallista ilmapiiriä pakolaisten osalliseksi tulemiseksi tulisi pyrkiä parantamaan.</p>	
Asiasanat pakolaiset, kotoutuminen, osallisuus, sosiaalinen osallisuus	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	PAKOLAISET SUOMESSA.....	7
3	OSALLISUUS TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ.....	9
	3.1 Osallisuuden käsitteen monitasoisuus.....	9
	3.2 Syrjäytyminen.....	11
	3.3 Sosiaalinen osallisuus.....	12
4	PAKOLAISET JA UUSLIBERALISTINEN PÄÄSY.....	14
	4.1 Pakolaisten koulutus.....	14
	4.2 Pakolaisten terveys.....	16
	4.3 Pakolaisten työllistyminen.....	17
5	PAKOLAISET JA SOSIAALISESTI OIKEUDENMUKAINEN OSALLISTUMINEN.....	20
	5.1 Pakolaisten kansalaisosallistuminen.....	20
	5.2 Pakolaisten osallistumista edistävät palvelut.....	21
6	PAKOLAISET JA INHIMILLISEN POTENTIAALIN VOIMAANNUTTAMINEN.....	23
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	25
8	LÄHTEET.....	27

1 JOHDANTO

Kandidaatin tutkielmassani pohdin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien osallisuutta ja osalliseksi tulemista suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka pakolaisuus ei ole ilmiönä Suomessa, tai muuallakaan Euroopassa uusi, se on kasvanut aikaisempaa suurempaan laajuuteen historiallisesti tarkastellen varsin hiljattain. Vuonna 2015 Eurooppaa ravisteli pakolaisaalto, kun ennennäkemätön määrä ihmisiä saapui Eurooppaan pääasiassa Välimeren yli, päämääränään hakea turvapaikkoja Euroopan valtioista. Tulijoista valtaosa oli Syyriasta, Afganistanista sekä Irakista. (Hiltunen 2019, 160-161.) Turvapaikkahakemuksia Suomessa vuonna 2015 jätettiin yhteensä 32 476, joka on noin kymmenkertainen määrä verrattuna esimerkiksi edellisvuoteen (Euroopan muuttoliikeverkosto 2019, 18). Kasvaneet turvapaikanhakijamäärät sekä Suomeakin sitova EU:n turvapaikkapolitiikka ovat viime vuosikymmeninä nousseet merkittäviksi kysymyksiksi myös päätöksenteossa, ja ne ovat herättäneet kiivasta julkista keskustelua (Välimäki 2019, 56).

Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) koskee kaikkia henkilöitä, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Rajaان kuitenkin käsittelyn pakolaistaustaisiin maahanmuuttajiin, joilla uskon olevan lähtökohtaisesti heikommat valmiudet sopeutua uuteen yhteiskuntaan, kuin esimerkiksi vaikkapa työperäisillä maahanmuuttajilla. Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla tarkoitan kiintiöpakolaisena tai turvapaikanhakijoina Suomeen tulleita henkilöitä, joilla on pakolaisstatus Suomessa. Tarkasteluni ulkopuolelle jäävät tässä alaikäiset sekä eläkeiässä olevat pakolaiset eli ei-työikäiset. Rajaان tarkasteluni ulkopuolelle tässä myös paperittomat, eli sellaiset henkilöt, jotka elävät Suomessa vailla laillista oleskeluoikeutta eivätkä statuksensa puitteissa kuulu peruspalveluiden piiriin (Pakolaisneuvonta 2020).

Sosiaalityön kannalta koen aiheen relevanttina, sillä pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ovat yhteiskunnassa varsin haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, joilta usein puuttuu monia perusvalmiuksia, joita syntyperäisillä Suomen kansalaisilla melkeinpä poikkeuksetta on. Sosiaalityön funktio on nähdäkseni nimenomaisesti auttaa yksilöitä pyrkimään perusvalmiuksissaan sellaiselle tasolle, jolla heidän on mahdollista tulla osalliseksi ympäröivään yhteiskuntaan. Tällaisia pakolaisilta usein puuttuvia perusvalmiuksia ovat usein

nähdäkseni esimerkiksi luku- ja kirjoitustaito, suomen kielen taito sekä perustiedot omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuskysymykseni kuuluukin, miten sosiaalista osallisuutta on suomalaisessa yhteiskunnassa tuettu pakolaisille?

Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa on mielestäni tärkeä aihe ei vain tämänhetkisessä ja tulevaisuuden sosiaalityössä, mutta se on tärkeä kysymys myös kansantaloudellisesti sekä yhteiskuntamme eheyden kannalta. Suomi tarvitsee ulkomaista työvoimaa ikääntyvän ja työmarkkinoilta eläkkeelle siirtyvän joukon kasvaessa työssäkäyvään väestöön verrattuna (Heikkilä 2017, 5-6). Maahanmuuttoa tulevina vuosikymmeninä pidetään yhtenä ratkaisuna ikärakenteen haasteelle, mutta huoltosuhde ei korjaannu automaattisesti, jos työelämään integroituminen epäonnistuu. Itseasiassa, mikäli syrjäytymiskierre lähtee käyntiin, huoltosuhde pahenee entisestään. (Hiltunen 2012, 11.) Lisäksi työn tekemiseen suomalaisessa yhteiskunnassa liittyy vahvasti työllistyminen ja kokemus omaan työyhteisöön kuulumisesta, joka omalta osaltaan voi synnyttää osallisuuden kokemusta. Yhteiskunnan eheyden koen liittyvän aiheeseen siksi, että 2010-luvun pakolaiskeskustelu on selkeästi jakanut ihmisiä kahteen "leiriin". Uskon, että pakolaistaustaisten maahanmuuttajien osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttaa molemminpuolisesti myönteisellä tavalla. Aihe on keskeinen myös turvallisuuden näkökulmasta. Osallisuuden vastakohta on osallisuuden puute, eli syrjäytyminen. Syrjäytymisen on tunnistettu olevan riski Suomen sisäiselle turvallisuudelle kansallisessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (Sisäministeriö 2017).

Pakolaiset ovat hyvin moninainen kohderyhmä, joka pitää sisällään laajan kirjon erilaisista lähtökohdista olevia yksilöitä. Sosiaalityön asiakasryhmänä kotoutettavat pakolaiset näyttävät tarpeinensa hyvin monenkirjavana joukkona, joiden sosiaalihuoltolain mukaiset tarpeensa vaihtelevat suuresti. Joillain yksilöillä on massiivinen tuen tarve myös muiden sosiaalipalveluiden toimijoiden aloilla, kun taas toisilla ei oikeastaan edes ole sosiaalihuoltolain mukaista tuen tarvetta valmiuksineen. Pakolaisia asiakasryhmänä yhdistää oikeastaan vain heidän pakolaisasemansa, eikä esimerkiksi jokin tietty sosiaalinen ongelma, jonka ratkaisemiseen sosiaalityö pyrkii.

Aiheesta löytyy runsaasti kansainvälistä kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Suomalaista yhteiskuntaa koskevaa kirjallisuutta ja tietoa aiheesta löytyy kyllä, mutta ei kuitenkaan niin paljon kuin ehkä pitäisi löytyä ilmiön merkittävyyteen nähden. Aihe on vahvasti esillä julkisessa ja poliittisessa keskustelussa, ja siksi on tärkeää, että aiheesta on tarjolla luotettavaa tutkimustietoa, johon esimerkiksi päätöksenteossa voidaan nojata. Lisäksi vaikuttaa siltä, että aiheeseen liittyvät tilastoinnit alkavat olla vanhentuneita, ja luvut ovat mitä ilmeisimmin muuttuneet merkittävästi. Aihe vaikuttaa olevan jatkuvasti kehittyvä, sillä elämme aikaa, jolloin pakolaiskriisin ja sen aikaan saapuneiden tulijoiden vaikutus alkaa vasta pikkuhiljaa näkyä. Siksi olisi tärkeää tuottaa jatkuvaa tutkimustyötä aiheen tiimoilta, jotta saisimme jatkuvasti päivittyvää tutkimustietoa tilanteesta. Monet vaikutukset näkyvät todennäköisesti vasta vuosien ja vuosikymmenten päästä.

Tutkielmassani esittelen ensin lyhyesti pakolaisiin liittyviä määrittelyjä sekä keskeisiä faktoja Suomen pakolaistilanteesta. Tämän jälkeen siirryn avaamaan tutkielmani teoreettista viitekehystä. Nostan ensiksi esille sateenvarjokäsite osallisuuden sekä sen vastakohtaan syrjäytymisen. Sen jälkeen selitän tämän tutkielman keskeisimmän teorian, Gidley'n, ym. *sosiaalisen osallisuuden* ja sen kolme astetta. Teoreettisen viitekehyksen esittelyn jälkeen alkaa varsinainen käsittelyosuus, jossa käyn läpi sosiaalisen osallisuuden kolme astetta peilaten niitä siihen, miten ne toteutuvat pakolaisten kannalta suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalisen osallisuuden ensimmäistä astetta, uusliberalistista pääsyä olen tarkastellut tutkimalla pakolaisten tilannetta koulutuksen, terveyden ja työn suhteen. Sosiaalisen osallisuuden toisella asteella olevaa sosiaalisesti oikeudenmukaista osallistumista olen käsitellyt kansalaisosallistumisen kautta. Kolmannella tasolla olevaa inhimillisen potentiaalin voimaantumista olen tarkastellut kuulluksi tulemisen, tulevaisuudennäkymien mahdollistamisen sekä kulttuurisen ilmaisun kautta. Lopuksi päätän tutkielmani johtopäätöksiin.

2 PAKOLAISET SUOMESSA

Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestä UNHCR:n mukaan pakolainen on henkilö, joka on vainon, sodan tai väkivallan vuoksi paennut kotimaastaan (UNHCR, luettu 29.4.2020). Suomeen pakolaiset tulevat kahdella eri tapaa: turvapaikanhakijoina tai kiintiöjärjestelmän kautta (Suomen pakolaisapu, luettu 29.4.2020). Turvapaikanhakija on henkilö, joka on paennut maastaan ja hakee turvapaikkaa, mutta hänelle ei ole vielä myönnetty pakolaisstatusta (UNHCR; Castaneda ym. 2018, 29). Turvapaikan saaminen tarkoittaa pakolaisstatuksen saamisen ohella oikeutta materiaaliseen ja oikeudelliseen avustukseen (UNHCR). Kiintiöpakolainen taas on jo UNHCR:n pakolaiseksi määrittelemä henkilö, joka on lähtenyt kotimaastaan tai asuinalueeltaan uuteen paikkaan, jonne ei voi jäädä asumaan ja tarvitsee siksi uudelleensijoittamista (Työ- ja elinkeinoministeriö, luettu 29.4.2020). Kiintiöpakolaisella on siis pakolaisstatus jo Suomeen saapuessaan, mutta turvapaikanhakija saa pakolaisstatuksen vasta turvapaikan saatuaan. Tässä tutkielmassa kuitenkin rajaan käsittelyni niihin, joilla on turvapaikka Suomessa eli virallinen pakolaisstatus, ja ovat siten oikeutettuja erilaisiin palveluihin Suomessa.

Historian saatossa Suomeen on saapunut pakolaisia maailmansotien aikaan Venäjän alueelta sekä maailmansotien jälkeen Chilestä, Vietnamista ja entisen Jugoslavian alueelta. 2010-luvulla maahanpyrkivien määrä moninkertaistui aiempiin vuosikymmeniin verrattuna, kun niin sanottu pakolaiskriisi puhkesi. 2010-luvun pakolaismäärä oli huipussaan vuonna 2015, kun Suomesta turvapaikkaa haki yhteensä 32 476 henkilöä. (Lyytinen 2019, 19.) UNHCR:n mukaan vuonna 2017 lopussa Suomessa oli yhteensä 20 805 pakolaista. Turvapaikkaa hakevia saapui erityisesti Irakista, Venäjältä, Turkista, Iranista ja Somaliasta. (2019, 4.) Vuonna 2020 kiintiöpakolaisia vastaanotetaan Suomeen yhteensä 850. Saapuvat kiintiöpakolaiset ovat pääosin Syyrian, Kongon ja Libyan kansalaisia. (Sisäministeriö 2019.) Määriä tarkastellen voidaan siis huomata, että kiintiöpakolaisten osuus verrattuna turvapaikanhakijana Suomeen saapuneiden pakolaisten määrään on varsin pieni. Turvapaikkajärjestelmän kautta Suomeen vuonna 2018 saapuneista pakolaisista valtaenemmistö, 70% oli miehiä (Euroopan muuttoliikenneverkosto 2019, 20).

Toisin kuin muut siirtolaiset, pakolaiset ovat pakottavista syistä joutuneet jättämään kotimaansa. Pakolaisuutta kutsutaankin englannin kielellä myös pakotetuksi siirtolaisuudeksi (*forced migration*). Pakon taustalla voi olla esimerkiksi vainoava hallinto, nälänhädän uhka tai valtion konfliktitilasta johtuva epävakaus ja sekasorto ja siitä johtuva uhka elämälle. (Bartram 2015, 440.) Pakolaisten lähtökohdat uudessa yhteiskunnassa ovat siis hyvin erilaiset kuin vapaasta tahdostaan muuttaneet. Pakolaiset liikkuvat kansainvälisesti määritellyistä humanitäärisistä syistä (Valtonen 2009, 9). Pakolaisia tarkastellessa kohderyhmänä on siis hyvä muistaa heidän haavoittuvuutensa ja heidän Suomessa olonsa ensisijaiset syyt.

3 OSALLISUUS TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Teoreettinen viitekehys teeman tarkastelulle tässä tutkielmassa on sosiaalinen osallisuus. Olen valinnut Gidleyn, Hampsonin, Wheelerin ja Bereded-Samuelin (2010) teoretisoiman sosiaalisen osallisuuden teoreettiseksi viitekeh्यkseni tutkielmaani, sillä sen asteet tarjoavat mahdollisuuden kartoittaa osallisuutta useammasta eri näkökulmasta. Gidleyn ym. sosiaalisen osallisuuden asteilla motiivit sosiaalisen osallisuuden tarkastelulle eroavat toisistaan ja yksilö nähdään eri tavalla. Esimerkiksi ensimmäisellä asteella intressi on enemmänkin yksilön ulkopuolella, yhteiskunnan talouden hyvässä, kun taas kaksi seuraavaa tasoa tarkastelee osallisuutta sen yksilölle tuoman hyvän motivoimana.

Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on myös juridinen oikeus tulla osalliseksi, sillä laki kotoutumisen edistämistä asettaa maahanmuuttajaryhmien osallisuuden edistämisen paikallistason tavoitteiksi (2010/1386, 29 §).

3.1 Osallisuuden käsitteen monitasaisuus

Osallisuutta voidaan tarkastella monesta näkökulmasta, eikä se ole yksiselitteinen käsite. Osallisuus on monikerroksista, sillä se ilmenee perheen, yhteisön, yhteiskunnan ja globaalien tasolla (Leemann & Hämäläinen 2016, 589). Osallisuudella on monia lähikäsitteitä, kuten *osallistuminen* ja *osallistaminen*, jotka kuuluvat osallisuuden kanssa samaan aihepiiriin, mutta termeillä on kuitenkin selkeitä sävyeroja. Kun osallistuminen viittaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja osallistaminen yksilön ulkoapäin tehtäviin toimiin tämän aktivoimiseksi, tarkoittaa osallisuus taas yksilön omaa kokemusta kuulumisesta johonkin. (Särkelä-Kukko 2014, 34-35.)

Anna-Maria Isola ym. rakentavat osallisuutta teoreettisena viitekeh्यksenä aikaisemman teorian ja tutkimuksen perusteella. Teoksessa hahmotellaan osallisuudelle kolme osa-aluetta,

joissa osallisuuden kokemus rakentuu tai jää rakentumatta. Osa- alueet ovat osallisuus omaan elämään, osallisuus vaikuttamisen prosessiin ja paikallinen osallisuus. Ensimmäinen osa-alue on osallisuus omaan elämään, johon kuuluu yksilön autonomia sekä arjen ennakoitavuus. Oman elämän osallisuutta edistävät kokemukset elämän hallittavuudesta sekä toimintaympäristön ymmärrettävyydestä. Yksilön autonomiaa vahvistava kokemus palvelujärjestelmässä voi esimerkiksi olla tilanne, jossa hänelle esitetään vaihtoehtoja kunnioittavasti ja harkinta-aikaa ja tilaa suoden. (2017, 25.)

Toinen osa-alue on osallisuus vaikuttamisen prosessiin. Osallisuus on osalliseksi tulemistä erilaisissa prosesseissa, joissa neuvottelemalla resurssien jakamisesta, arvon muodostumisesta tai merkityksellisyydestä yksilö pääsee vaikuttamaan itsensä ja yhteisönsä asioihin. Ihminen haluaa kokea olevansa merkityksellinen ja tarpeellinen, vaikuttaa ja tulla vaikutetuksi. Vaikuttaminen voi kohdistua esimerkiksi johonkin ryhmään tai yhteisöön, omaan elinympäristöön tai ympäröivään yhteiskuntaan. (Isola ym. 2017, 29-31.)

Kolmas teoksessa hahmoteltu osallisuuden osa-alue on paikallinen osallisuus. Yksilön osallisuuden tunnetta paikallisesti vahvistaa kokemus omasta panoksesta paikallisen yhteisen hyvän vuoksi. Osallisuuden tunne vahvistuu, kun yksilöllä on tilaisuus asettaa oma panoksensa yhteiseen hyvään näyttämällä ja käyttämällä omia kykyjään, sekä olla mukana vaikuttamassa resurssien hallintaan. Yhteisellä hyvällä tarkoitetaan sellaista, johon yksilö voi panostaa ja saada panoksestaan kiitosta ja sitä kautta kokea yhdenvertaisuutta, varallisuuteen tai yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta. Yhteiseen hyvään osallistuminen saa yksilön myös kokemaan olevansa osa jonkin arvon muodostumista ja kiitoksensa arvoinen. (Isola ym. 2017, 38.)

Osallisuutta on hahmotellut samansuuntaisesti myös Elina Pajula teoksessa *Osallisuuden jäljillä* (2014). Kirjoittaja vertaa osallisuutta portaisiin, joiden eri "askelmilla" on eri osallisuuden ulottuvuudet. Ensimmäisellä askeleella on osallisuus omaan elämässä. Keskiössä ensimmäisellä portaalla on omaehtoisuus ja vaikuttaminen omassa elämässä. Osallisuuden seuraavalla portaalla on osallisuus ympäröivässä yhteisöissä, mikä viittaa yksilön kiinnittymiseen ympärillä olevaan yhteisöön, ympäristöön tai yhteiskuntaan. Portaiden

kolmannella ja ylimmällä portaalla on osallisuus yhteiskunnassa, mikä viittaa yksilön mahdollisuuden olla mukana päätöksenteossa yhteisiin asioihin liittyen, esimerkiksi äänioikeuden myötä edustuksellisessa demokratiassa. (2014, 9). Näissä osallisuuden portaissa on siis paljon samoja elementtejä Isolan ym. laatiman viitekehyksen kanssa.

3.2 Syrjäytyminen

Osallisuutta on hyödyllistä tarkastella myös vastakohtansa syrjäytymisen kautta, sillä se auttaa ymmärtämään minkälaisia riskejä osallisuuden toteutumattomuus luo yksilölle. Juho Saari määrittää teoksessaan *Huono-osaiset: elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla* (2015) syrjäytymisen tarkoittavan pitkäaikaista prosessia, joka johtaa köyhyyteen ja huono-osaisuuteen. Termillä ei viitata syrjäytyneiden ryhmään, vaan sosiaaliseen mekanismiin, jota voi tarkastella osana yksilön elämänkulkua tai yhteiskunnan toimintaperiaatteena. (2015, 77). Käytännössä syrjäytyminen voi tarkoittaa esimerkiksi eri järjestelmien, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien ulkopuolelle jäämistä ja ulkopuolisuuden vaikutuksia hyvinvointiin (THL 2019).

Saaren mukaan syrjäytymisessä siihen johtavat negatiiviset tapahtumat kasautuvat pikkuhiljaa. Tapahtumat eivät ole välttämättä mitenkään suuria ja dramaattisia, mutta kun ne tapahtuvat toistuvasti, tapahtumaketju alkaa heikentää yksilön asemaa, terveyttä ja hyvinvointia. Ne, jotka etenevät myönteiseen suuntaan päinvastoin siirtyvät kauemmas syrjäytyvistä jättäen heidät jälkeen. Vaikka sivuunjäävien asema pysyisi ennallaan, onnistujien eteneminen kasvattaa kuilua syrjäytyviin ja syrjäytyvien asema heikkenee. (2015, 78). Syrjäytymistä käsittelevässä kirjallisuudessa käsitteeseen liitetään lähes poikkeuksetta vähävaraisuus ja köyhyys. Positiivinen liikehdintä viittaa esimerkiksi työelämässä ja koulutuksessa etenemistä ja onnistumisia, joka avaa ihmiselle vaurastumisen mahdollisuuksia. Negatiivinen kasautuminen taas työntää ihmistä pois päin toimeentulon mahdollisuuksista.

Syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä puhuttaessa arkikielessä huomio kiinnittyy helposti syrjäytyvään yksilöön, ikään kuin syrjäytyminen olisi oma valinta, tai tietoista asioiden tekemättä jättämistä elämässä. Syrjäytyminen terminä on jo itsessään syrjivä, sillä se piirtää rajan, sisäpuolella olevien “meidän”, ja ulkopuolelle jäävien niiden toisten väliin. Teoksessa Marginaalit ja sosiaalityö (2002) ilmiötä on havainnollistettu ympyrällä, jonka sisimpänä ulottuvuutena on inklusion sisäpiiri, “me”. Seuraava ulottuvuus ympyrän keskustasta katsoen on inklusion ulkopiiri, “syrjäytyneet” ja uloin reuna on eksklusion piiri, “ulossuljetut”. Kaksi jälkimmäistä ulottuvuutta, syrjäytyneet ja ulossuljetut ovat sisäpiiristä tarkasteltuna “toiset”. (Helne, 21-22.) Syrjäytyminen on siis liikettä ympyrän, eli yhteiskunnan reunamia kohti, ja ympyrän marginaaliin sijoittumista. Osalliseksi tuleminen on siis päinvastoin keskiötä kohti liikkumista, pois päin reunoilta. Syrjäytymistä tarkastelevassa sosiaalityhteellisessä kirjallisuudessa esiin nousevat etenkin syrjäytymiselle altistavat yhteiskunnalliset rakenteet, ja tarkastelu siirtyy yksilöstä laajempiin kokonaisuuksiin. Jos halutaan pureutua syrjäytymisen juurisyihin, on kiinnitettävä huomio enemmänkin ympäröivään yhteiskuntaan ja sen ulostyöntäviin mekanismeihin (Helne 2002, 36).

3.3 Sosiaalinen osallisuus

Sosiaalinen osallisuus on yksi monista osallisuuden alakäsitteistä. Sosiaalinen osallisuus sekä sen vastakohta sosiaalinen syrjäytyminen viittaavat yksilön pääsyyn hyvinvoinnin kannalta välttämättömiin resursseihin (Room 1995, viitattu lähteessä Reimer 2004, 77). Termit ovat luonteeltaan hyvin monimutkaisia, niitä käytetään aktiivisesti poliittisessa keskustelussa ja ne linkitetään usein köyhyyteen, riistoon ja epätasa-arvoon (Wright & Stickley 2012, 3).

Gidley, Hampson, Wheeler ja Bereded-Samuel (2010) hahmottelevat paperissaan sosiaalisen osallisuuden kolme astetta. Ensimmäinen ja suppein sosiaalisen osallisuuden aste on uusliberalistinen ajatus yksilöiden pääsystä erilaisille hyvinvoinnin lähteille (*neoliberal access*). Uusliberalismi itsenäisenä terminä viittaa talouspoliittiseen suuntaukseen, jonka mukaan valtion tulisi poistaa esteet talouden vilkastuttamiseksi ja että kansalaiset ovat itse

vastuussa valinnoistaan, eikä hyvinvointivaltion tulisi huolehtia niistä, jotka eivät huolehdi itsestään (Mäntysaari 2016, 80). Uusliberalistisen ”pääsyn”, kuten aion nyt tästedes tässä tutkielmassa käsitettä kutsua, keskiössä on teoria inhimillisestä pääomasta (*human capital*). Inhimillinen pääoma viittaa yksilön ei-aineelliseen pääomaan, kuten koulutukseen ja terveyteen, jota ei voi erottaa yksilöstä tai ottaa häneltä pois, kuten esimerkiksi taloudellista pääomaa voi (Becker 1993, 16). Se on taitoja, tietoa, kykenevyyttä työhön ja hyvä terveydentila (DFID 1999, 19). Uusliberalistisessä pääsyssä kyse on siis inhimilliseen pääomaan sijoittamisesta ja yksilöjen valmiuksien parantamisesta, joka tähtää valtion talouden kohenemiseen ja sitä kautta sen aseman vahvistamiseen maailmanmarkkinoilla.

Toinen, laajempi ja humanimpi sosiaalisen osallisuuden aste on sosiaalisesti oikeudenmukainen osallistuminen (*social justice participation*). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalisen osallisuuden taustalla vaikuttavia motiiveja ovat ihmisoikeudet, mahdollisuuksien tasa-arvo, ihmisarvo sekä reiluus. Sosiaaliseen osallisuuteen kuuluu yhteiskunnan ”avaintoimintoihin” osallistuminen. Tälle sosiaalisen osallisuuden asteelle kuuluu olennaisesti osallistumisen käsite (Gidley ym. 2010, 4.) Osallistuminen on hyvin samanlainen sana kuin osallisuus, mutta ne eivät tarkoita samaa asiaa, vaan osallistuminen on enemmänkin osa osallisuutta. Osallistuminen viittaa yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Osallistua voi esimerkiksi tapahtumiin, päätöksentekoon, vapaa-ajan toimintaan ja kansalaistoimintaan. (Särkelä-Kukko, 2014, 34-35.)

Kolmas, sosiaalisen osallisuuden asteista laajin ja abstraktein, on inhimillisen potentiaalin voimaannuttaminen (*human potential empowerment*). Tästä näkökulmasta sosiaalisen osallisuuden päämäärä on kaikkien yksilöiden potentiaalin maksimointi. Näkökulma käsittää kaikki ihmiset moniulotteisina olentoina, joilla on tarpeita ja intressejä, jotka ovat riippumattomia yksilön roolista valtion poliittisessa taloudessa. Sosiaalinen osallisuus siis hyödyntää yksilöiden erilaisuutta ja moninaisuutta ja tähtää kollektiiviseen individualismiin.

4 PAKOLAISET JA UUSLIBERALISTINEN PÄÄSY

Uusliberalistisen pääsyn asteella keskiössä on siis inhimilliseen pääomaan (*human capital*) sijoittaminen sosiaalisen osallisuuden synnyttämiseksi, joka sitten myöhemmin vaikuttaa koko valtion talouteen (Gidley ym. 2010). Inhimillisen pääoman teorian mukaan yksilöiden koulutus on sijoitus, sillä se parantaa yksilöiden tuotteliaisuutta ja ansioita, ja on lopulta avainasia koko valtion talouden kasvulle (Tan 2014, 2). Uusliberalistisen pääsyn asteella konkreettisia sosiaalisen osallisuuden rakennuspalikoita voisi siis olla ainakin koulutus sekä työ, jossa inhimillistä pääomaa sitten hyödynnetään. Myös terveys on uusliberalistisen pääsyn edellytys, sillä ilman terveyttä ihminen ei ole kykeneväinen kerryttämään tai hyödyntämään inhimillistä pääomaansa (DFID 1999, 19). Mutta kuten aiemmin mainittua, uusliberalistisen pääsyn asteen näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalinen osallisuus nähdään varsin kapeasti. Perimmäinen intressi ei ole niinkään yksilön hyvinvoinnissa ja aidossa, koetussa osallisuudessa, vaan enemmänkin taloudellisessa hyvässä, jonka toivotaan koituvan valtiolle inhimilliseen pääomaan sijoittamisesta.

4.2 Pakolaisten koulutus

Sosiaalisen osallisuuden uusliberalistisen pääsyn asteella keskiössä on koulutus, sillä se luo yksilöille sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman näkökulmasta koulutus on taloudellisen kehityksen lähde (Tan 2014, 1). Suomessa kotoutumislaki oikeuttaa kotoutumissuunnitelman omaavat työttömät sekä työttömyysuhan alaisena olevat maahanmuuttajat kotoutumiskoulutukseen Suomessa olon alkuvuosina. Kotoutumiskoulutusta järjestetään oppivelvollisuusiän ylittäneille pääasiassa työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, johon sisältyy suomen tai ruotsin kielen opintoja, yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja elämänhallintaan liittyvien taitojen oppimista sekä muuta opetusta, joka edesauttaa maahanmuuttajan pääsyä jatkokoulutukseen ja työmarkkinoille. (2010/1386.) Kotoutumiskoulutuksen tarkoituksena on siis mahdollistaa maahanmuuttajille pääsy jatko-opintoihin, eli kartuttamaan inhimillistä pääomaa, ja sitä kautta työelämään käyttämään sitä.

Aikuiset pakolaiset, joilla on heikko peruskoulutus ja sen myötä tarve perusopetuksen alkuvaiheen opetukselle, tai tarvitsevat päättötodistusta jatko-opintoja varten, osallistuvat aikuisten perusopetukseen. Aikuisten perusopetukseen voivat osallistua myös 17-25-vuotiaat pakolaiset, jotka eivät ikänsä vuoksi voi osallistua tavalliseen perusopetukseen, mutta tarvitsevat peruskoulun päättötodistuksen ja opiskelunvalmiuksia jatkaakseen opintojaan. Aikuisten perusopetus sisältää luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen, valmistavan opetuksen sekä elementtejä kotoutumiskoulutuksesta. Aikuisten perusopetuksessa tehdään jokaiselle henkilökohtainen oppimissuunnitelma, joten oppiminen on räätälöityä oppilaan tarpeiden mukaan. (Opetushallitus.)

Yksi pakolaisten kouluttamisen erityispiirteistä on se, että osa saapuvista pakolaisista on kirjoitus- ja lukutaidottomia. Vuosittain Suomeen tulee arviolta 600 maahanmuuttajaa, joiden oman äidinkielen kirjoitus- ja lukutaidot ovat puutteellisia (Nissilä 2009, 17). Luku ja kirjoitustaidottomuutta esiintyy erityisesti Etelä- ja Länsi-Aasian sekä Keski- ja Etelä-Afrikan maissa, joista Suomeen tulevat pakolaiset ja turvapaikanhakijat etupäässä ovat miltei poikkeuksetta lähtöisin (Tammelin-Laine 2014, 12). Suomalaisessa yhteiskunnassa luku- ja kirjoitustaitoa on yleensä pidetty itsestänselvyyksinä, joten luku- ja kirjoitustaidottomien kohderyhmän kielenopetuksen tarpeet ovat hyvin tavanomaisuudesta poikkeavat (Tammelin-Laine 2011, 1). Aikuisille maahanmuuttajille, joilla ei ole luku- ja kirjoitustaitoja järjestetään luku- ja kirjoitustaidon koulutusta luku- ja kirjoitustaidon opetussuunnitelman perusteiden mukaan ennen kotoutumiskoulutukseen tai aikuisten perusopintoihin siirtymistä (Opetushallitus 2012, 8; Tammelin-Laine 2014, 65). Erityispiirteitä, jotka vaikuttavat luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten pakolaisten kielenoppimisprosessiin ovat muun muassa traumat, ei-länsimainen tapa oppia, keskimääräistä kielenoppijaa korkeampi ikä, kontaktit syntyperäisten kielten oppijoiden kanssa sekä kielen oppiminen ilman aiempaa koulutushistoriaa ja kirjallisten taitojen tukea. Luku- ja kirjoitustaidottomien opetussuunnitelman mukaan oppijoiden tulisi noin kymmenen kuukauden koulutuksen aikana oppia kielen suullisen taidon alkeet sekä oppia luku- ja kirjoitustaitojen perusteet. Kuitenkin on havaittu, aika on liian lyhyt oppimistavoitteiden saavuttamiselle. (Tammelin-Laine 2014, 14-19, 67.)

Toisaalta eräs merkittävä havaittu ongelma on se, ettei kotimaassaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien koulutusta tunnisteta paikallisessa järjestelmässä. (Asplund & Koistinen

2014, 74-87). Noin viidesosa Suomeen tulevista pakolaisista on korkeakoulutettuja (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 34). Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työmarkkina-asema Suomessa on huono ja kaikista heikoin tilanne on pakolaistaustaisilla korkeakoulutetuilla maahanmuuttajilla (Kyhä 2011, 128-129). Ammattitaitoisten ja korkeakoulutettujen pakolaisten työllistymistilanne näyttää olevan jopa huonompi kuin kouluttamattomien pakolaisten. Tällainen inhimillisen pääoman ”tuhlaaminen” on kotoutumisen kannalta huomattava este. Jotta pakolaisten inhimillistä pääomaa voidaan hyödyntää paremmin, heidän olemassa olevaa inhimillistä pääomaa tulisi pystyä arvioimaan tarkemmin. (Valtonen 1999, 2.)

Alati kasvava joukko aikuisia maahanmuuttajia siirtyy tarpeeksi hyvän suomen kielen taidon saavuttamisen jälkeen aikuisille suunnattuihin ammattiopintoihin. Tilastot osoittavat, että ammatin hankkiminen tai vanhan ammatin päivittäminen auttaa maahanmuuttajia löytämään oman paikan yhteiskunnassa. (Kärkkäinen 2017, 16.) Ennen ammatillisen koulutuksen alkamista maahanmuuttaja voi tarvittaessa osallistua valmentavaan koulutukseen, joka sisältää kahteen tai useampaan alaan tutustumista (Kuusela & Opetushallitus 2008, 27).

4.3 Pakolaisten terveys

Yksilöiden terveydellä on yhteys heidän inhimilliseen pääomaansa. Mitä parempi koulutus ihmisellä on, sitä parempi tämän terveydentila on (Lutz 2011, 1). Terveydentilan ja inhimillisen pääoman suhde toisiinsa on kuin jatkumo. Hyvä terveydentila kasvattaa elinaikaa ja terveitä päiviä ansaita ja toimia kulutusyhteiskunnassa. Toisaalta korkea inhimillinen pääoma, sekä koulutus sekä työkokemus, johtaa parempaan palkkaan ja tuloihin, mikä edesauttaa terveyden ylläpitämistä. (Hokayem 2014, 1.) Terveys ja terveyden ylläpitäminen ovat siis merkittäviä tekijöitä yksilön sosiaalisen osallisuuden ensimmäisellä tasolla, sillä huono terveydentila vaikeuttaa pääsyä käsiksi inhimilliseen pääomaan, sekä sen käyttämistä.

Pakolaisten terveystilanne Suomessa on keskimäärin huonompi kuin muilla maahanmuuttajilla. Joka neljäs koki jonkin terveysongelman hankaloittavan heidän tavallista toimintaansa ja heikentävän työkykyä. Pakolaistaustaisilla henkilöillä voi olla erityisiä terveyden haasteita johtuen kokemuksista, jotka liittyvät maahanmuuton syihin, maahantulomatkaan sekä maahan

muuttamisen jälkeiseen aikaan. Suomeen myös otetaan kiintiöpakolaisena erityisesti henkilöitä, joilla on terveysongelmia. (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 197-198.)

Suomalaisessa terveystaloudessa periaatteena on tarjota yhdenvertaiset terveyspalvelut kaikille, joilla on vakituinen asuinpaikka Suomessa. Terveyspalveluiden käyttäminen näyttää olevan muita maahanmuuttajia aktiivisempaa pakolaisten keskuudessa. Pakolaiset kokevat myös tarvitsevansa terveyspalveluja enemmän kuin muut maahanmuuttajat kokevat (Seppänen, ym. 2020, 154, 178). Vuonna 2012 julkaistun maahanmuuttajabarometrin mukaan terveyskeskuspalveluita oli kuluvan vuoden aikana käyttänyt 76% vastaajista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 44). Voidaan siis olettaa, että pakolaisia tarkastellessa terveyspalveluiden käyttö on vielä yleisempää. Kunnan terveyskeskuksien lääkäripalveluihin oltiin varsin tyytymättömiä. Tyytymättömiä terveyskeskuspalveluihin oltiin useimmiten huonon ja tehottoman palvelun, huonon kohtelun ja huomioinnin riittämättömyyden vuoksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 46-47).

Pakolaisten keskuudessa erityisesti mielenterveys on huomattavasti heikompaa kantaväestöön verrattuna (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 160). Pakolaisten mielenterveyden ongelmat johtuvat usein kotimaan traumaattisista kokemuksista ja yhteiskunnallisesta tilanteesta. Suomessa mielenterveyttä alentavat pelko palautuksesta kotimaahan, haasteet ihmissuhteissa, taloudelliset vastoinkäymiset, päihteet, rikollisuus, rasismi, traumaattiset kokemukset sekä mielenterveydellistä hoitoa vaille jääminen. Traumaperäinen stressihäiriö ja masennus ovat yleisiä pakolaisten keskuudessa, sekä riski sairastua skitsofreniaan tai muunlaiseen psykoosiin on kohonnut. (Kallakorpi 2019, 279-285.) Kohonneesta mielenterveyden palvelujen tarpeesta huolimatta palveluja käytetään vähän (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 45; THL 2020, 159). Mielenterveyspalvelujen vähäiseen käyttöön voi liittyä se, että ei-länsimaisissa kulttuureissa, joista pakolaiset usein tulevat, mielenterveysongelmia ei tunnusteta, tai mielenterveyden häiriöihin liittyy uskomuksia yliluonnollisesta (Schubert 2018, 41-42).

4.4 Pakolaisten työllistyminen

Työmarkkinoille pääsyn ja sen edistämisen voisi kategorioida kuuluvan Gidley'n ym. sosiaalisen osallisuuden ensimmäisen asteen alueelle, sillä työmarkkinoilla toimiminen

tarkoittaa inhimillisen pääoman käyttöön ottamista (Gidley ym. 2010, 6). Vaikka Gidleyn ym. teoretisoinnin tarkastelun valossa intressi työllistymisessä on enemmänkin makrotaloudessa, työllistymistä on vahvasti korostettu kirjallisuudessa yksilöiden integraation ja kotoutumisen merkinä. (esim. Nieminen 2020, 122). Vuonna 2012 toteutetun maahanmuuttajabarometrin mukaan myös maahanmuuttajat itse kokivat kaikista tärkeimpänä edellytyksenä kotoutumiselleen työn (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 19-20).

Pääasiassa pakolaistaustaisille maahanmuuttajille suunnatun kotouttamisohjelman perimmäisenä tavoitteena on nopeuttaa työmarkkinoille integroitumista. Kotouttamisohjelma sisältää kielenopetusta sekä työmarkkinoille sopeuttavia toimenpiteitä, kuten tuettua työllistymistoimintaa, koulutusta sekä apua työn etsintään. Pyrkimyksistä edesauttaa maahanmuuttajien työllistymistä huolimatta maahanmuuttajien työllisyysaste on kantaväestöön verrattuna huomattavasti alhaisempaa. (Asplund & Koistinen 2014, 74, 77.) OECD:n katsauksen mukaan Suomessa maahanmuuttajien työllistymisen kanssa korreloi vahvasti se, mitkä heidän syynsä Suomeen muuttoon ovat olleet. Kaikista suurimmat haasteet työmarkkinoille pääsyssä on humanitäärisistä syistä maahan tulleilla, eli pakolaisilla. Haasteita selittää osaltaan se, että kansainvälisen suojelun puitteissa maahantulijat saapuvat ”työntävien” syiden vuoksi ”vetävien” syiden sijaan, ja heillä ei ole ollut aikaa valmistautua muuttoon (esim. kerätä todisteita suoritetuista tutkinnoista/ammattitaidosta, opiskella kieltä). Muita syitä ovat terveydelliset ja koulutukselliset seuraamukset pitkästä matkasta Suomeen sekä kontaktien puute suomalaisessa yhteiskunnassa ennen maahan tuloa. (OECD 2018, 73-74.) Haasteita työllistymiselle aiheuttaa myös se, että pakolaiset saapuvat epävakailta alueilta tai suorastaan sodan keskeltä ja ovat olleen pitkään vieroittuneita ”normaalista arjesta” eli työnteosta, opiskelusta ja perheestä huolehtimisesta (Forsander 2002, 179).

Erityisen heikkoa työllistyminen on maahanmuuttajanaisten keskuudessa. Tämä johtuu siitä, että naiset jäävät usein hoitamaan lapsia kotiin, mikä laskee heidän sitoutumistaan kotoutumiseen ja siihen liittyvään työmarkkinoille integroitumisen pyrkimyksiin. Kansainvälisesti verraten suomalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajanaisten alhaisiin työllisyyslukemiin vaikuttaa lastenhoitoon liittyvien etuuksien houkuttelevuus vaihtoehtona ansiotuloille. Etenkin pakolaistaustaiset maahanmuuttajanaiset vastaanottavat näitä lastenhoitoon liittyviä etuuksia. Maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille integroitumattomuudella on myös merkittäviä ylisukupolvaisia vaikutuksia. Kotona hoidettavat

maahanmuuttajavanhempien lapset omaksuvat hitaammin suomen kielen ja menestyvät huonommin koulussa. (OECD 2018, 164-171.) Erityisen vaikeaa työllistyminen on musliminaisille (Joronen 2007, 292).

Toisaalta vaikka työmarkkinoille sitten päästäisiinkin, vastassa saattaa olla uudenlaisia haasteita. Karkeasti jaoteltuna työmarkkinoiden voidaan nähdä lohkoutuvan primaari- ja sekundaarisegmentteihin. Primääreitä työmarkkinoita kuvaavat hyvät etenemismahdollisuudet sekä pysyvyys. Sekundaareja työmarkkinoita, joille maahanmuuttajat useimmiten sijoittuvat, leimaavat esimerkiksi epävakaut ja lyhyet työsuhteet, kohonnut työttömyysriski, heikot mahdollisuudet edetä sekä alhaiset palkat. Sekundaarien työmarkkinoiden töihin ei yleensä tarvitse koulutusta, ja työntekijät ovat helposti korvattavissa. (Piore 1979, viitattu lähteessä Kyhä 2011, 66-67.) Suomalaisessakin yhteiskunnassa puhuttanut työmarkkinoiden prekarisaatio kolahtaa kovasti matalapalkka-aloilla työskenteleviin maahanmuuttajiin. Prekarisaatioon liittyviä piirteitä ovat esimerkiksi työsuhteiden epävarmuus, lisääntynyt joustavuus, työntekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien korostuminen, neuvotteluaseman heikkeneminen sekä itsenäisyyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien heikkeneminen. Nämä piirteet näyttävät yksilöiden arjessa vaihtoehdottomuutena, riippuvuutena, ennakoimattomuutena ja haavoittuvaisuutena. (Könönen 2014, 25.) Tällaisten joustavien, prekaarien työsuhteiden haasteena on myös se, että ne eivät istu teollisuusyhteiskunnan palkkatyönormia noudattavaan sosiaaliturvaan (Haapala 2015, viitattu lähteessä Harju 2017, 35).

Yksi merkittävä taustatekijä pakolaisten heikolle sijoittumiselle työmarkkinoilla on syrjiminen. Syrjintää on havaittu maahanmuuttajien työnhakuprosessissa (Asplund & Koistinen 2014, 91). Myös viidesosa työsuhteessa olevista maahanmuuttajista oli kokenut syrjintää työpaikalla työnantajan tai työtoverien taholta, ja tässä osuudessa edustettuna olivat erityisesti Lähi-Idästä ja Pohjois-Afrikasta kotoisin olevat miehet (THL 2020, 59).

5 PAKOLAISET JA SOSIAALISESTI OIKEUDENMUKAINEN OSALLISTUMINEN

Gidley'n ym. Sosiaalisen osallisuuden toisella asteella on sosiaalisesti oikeudenmukainen osallistuminen. Tällä asteella keskiössä on osallistumisen käsite. Osallistumisen tarkoitus on ihmisarvoa kunnioittaen mahdollistaa kaikkien yksilöiden täysivaltainen osallistuminen yhteiskunnassa. (2010, 4.) Osallistuminen yhteiskunnassa on kansalaisosallistumista sekä kansalaisuuteen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia (Särkelä-Kukko 2014, 34-35; Matthies 2013, 12). Maahanmuuttajia koskevan kotoutumislain (2010/1386) tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Uusliberalistisen pääsyn asteelle verrattuna sosiaalisesti oikeudenmukaisen osallistumisen tasolla huomio ei enää kiinnity taloudellisiin intresseihin, vaan keskiössä onkin yksilön kokemus ja siinä syntyvä tunne osallisuudesta.

5.2 Pakolaisten kansalaisosallistuminen

Kansalaisyhteiskunta on yksi potentiaalinen osalliseksi tuleminen paikka, jossa maahanmuuttajat voivat yhdessä muiden kanssa toimia sosiaalisen kansalaisuuden vahvistamiseksi ja suhteiden luomiseksi heidän etnisen ryhmänsä ja muun yhteiskunnan välillä. Maahanmuuttajat voivat toimijuudellaan kansalaisyhteiskunnassa kasvattaa kapasiteettiaan, resurssejaan, sosiaalisia verkostojaan sekä strategioitaan vaikuttaa heitä koskeviin käytäntöihin. (Valtonen 2009, 48.)

Osallistuminen politiikkaan voi näyttäytyä pakolaisille hyvin vaikeana uudessa yhteiskunnassa, sillä uuden maan poliittinen kenttä sekä sen dynamiikka ovat vielä varsin tuntemattomia. Myös yhteistyöverkostot, joita poliittiseen vaikuttamiseen tarvittaisi, todennäköisesti puuttuvat. Toisaalta usein pakolaisilla on kokemusta poliittisesta osallistumisesta kamppailusta ihmisten perusoikeuksista sortovaltaa vastaan kotimaassa. (Valtonen 1999, 52.) Maahanmuuttajat eivät voi osallistua vaaliprosessiin ennen tietyn maassaoloajan saavuttamista tai kansalaisuuden saamista (Valtonen 1998, 54.) Oikeus äänestää kuntavaaleissa muodostuu, kun henkilöllä on ollut 2 vuotta kuntapaikka Suomessa, mutta oikeus äänestää eduskunta-, presidentin- ja

europarlamenttivaaleissa toteutuu vasta kansalaisuuden saamisen jälkeen (Oikeusministeriö, 2020). Pakolaisilla on siis etenkin maassaolonsa ensi vuosina hyvin rajatut oikeudet osallistua päätöksentekoon. Kuitenkin myös äänioikeutettujen ulkomaalaisten äänestysprosentti oli huomattavasti matalampi kuin suomalaisten äänestysprosentti (THL 2020, 74). Maahanmuuttajabarometrin (2012) mukaan monet maahanmuuttajat ovat myös usein epä tietoisia äänestys oikeudestaan. Mitä pidempään maahanmuuttajat ovat asuneet Suomessa, sitä paremmin he tietävät äänioikeudestaan. Myös kokemus äänestämisen tärkeydestä Suomessa oloajan kasvaessa. Kuitenkin miltei puolet vastaajista oli sitä mieltä, että äänestämisestä tarvittaisi lisää tietoa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 57.)

Pyykkösen (2007) mukaan pakolaiset ovat varsin aktiivisia järjestöjen perustamisessa ja niissä toimimisessa. Pyykkösen mukaan maahanmuuttajataustaiset järjestöaktiivit ovat itse selittäneet osallistumista sillä, että pakolaiset poikkeavat kantasuomalaisista kulttuurisesti ja ulkonäöllisestikin merkittävästi, joten vierauden ja toiseuden tunne on vahvaa. Tällöin myös yhteyksien luominen valtaväestöön on haastavampaa, ja siksi yhdistykset luovat tuttuudentunnetta samankaltaisten ihmisten ympäröimänä. Toinen selitys pakolaisten aktiivisuudelle on se, että he ovat olleet yhteiskunnallisesti aktiivisia jo kotimaassa, jolloin aktiivisuutta jatketaan luonnollisesti myös uudessa kotimaassa, joskin hieman eri muodossa. Maahanmuuttajien yhdistykset auttavat sopeutumaan uuteen yhteiskuntaan ja kääntämään omia kulttuurillisia tapoja uuteen yhteiskuntaan sopiviksi. Yhdistykset voivat toimia myös linkkeinä uuden yhteiskunnan suuntaan (2007, 72-75.) Maahanmuuttajabarometrin (2012) mukaan suuri osa kaikista maahanmuuttajista kuitenkin ei kuulunut mihinkään järjestöön tai yhdistykseen. Tulosten mukaan mitä pidempään maassa oli asuttu, vaikutti myönteisesti osallistumiseen. Ne vastaajat, jotka kuuluivat yhteen tai useampaan järjestöön, seuraan tai yhdistykseen, vastasivat useimmiten kuuluvansa ammattiliittoon, maahanmuuttajayhdistykseen/omaa kulttuuria edustavaan yhdistykseen tai urheiluseuraan. (2012, 69-70.)

5.3 Pakolaisten kotoutumista edistävät palvelut

Pakolaisen osallistumista Suomalaiseen yhteiskuntaan pyritään kotoutumislaisilla edistämään jokaiselle yksilöllisesti tehtävän kotoutumissuunnitelman avulla. Yksilön velvollisuutena on

noudattaa suunnitelmaa ja hakeutua kotoutumissuunnitelmassa sovittuihin toimenpiteisiin ja palveluihin. Kotoutumissuunnitelman työelämään hakeutuvalle henkilölle tekee TE-toimisto, ja muille kunnan viranomaisen, eli sosiaalityöntekijä. Suunnitelmassa TE-palvelujen toteuttamana sovitaan palveluista, jotka tähtäävät kotoutumiseen ja työllistymiseen. Näitä palveluja ovat esimerkiksi kotoutumiskoulutus, kielenopetus, muu koulutus, työelämävalmiuksia edistävä valmennus tai työkokeilu. (Työ- ja elikeinoministeriö 2013.)

Palveluja, joita tarjotaan maahan tulleille pakolaisille heidän Suomessa asumisensa ensimmäisinä vuosina, kutsutaan kotouttamistyöksi (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 14). Näissä palveluissa sosiaalityöllä on hyvin keskeinen rooli. Maahanmuuttajien kanssa tehtävää sosiaalityötä voidaan kutsua monikulttuuriseksi sosiaalityöksi, joka tarkoittaa käytännössä kulttuuritietoisuutta eli asiakkaan kulttuurisen taustan huomioimista. Pakolaisena Suomeen tulleet maahanmuuttajat ohjataan sosiaalityön piiriin, jotta heidän kotoutumistaan voitaisiin edistää sosiaalityön keinoin. (Anis 2013, 147.) Pakolaisten kohtaamiset viranomaisten kanssa palvelujärjestelmässä ovat merkittävässä roolissa pakolaisen elämässä, sillä monilla heistä voi olla vähäiset tai olemattomat läheisverkostot Suomessa (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 8). Sosiaalinen kontakti viranomaisen, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa voi olla yksi Suomessa asuvan pakolaisen ainoista vuorovaikutussuhteista suomalaisten kanssa. Parhaimmillaan sosiaalinen tuki viranomaistilanteessa voi parantaa pakolaisen elämänhallintaa ja vahvistaa hyväksytyksi tuleminen kokemusta. (Kokkonen 2018, 100, 116.)

6 INHIMILLISEN POTENTIAALIN VOIMAANNUTTAMINEN

Inhimillisen potentiaalin näkökulmasta tarkasteltaessa osallisuus on enemmän kuin vain uusliberalistista pääsyä, sosiaalisesti oikeudenmukaista osallistumista sekä oikeuksia ja oikeidenmukaisuutta. Inhimillisen potentiaalin voimaannuttamisen asteella ihmisen perimmäisen sosiaalinen osallisuus on tämän kyvyissä, joilla hän voi maksimoida potentiaalinsa. Täten inhimillisen potentiaalin asteella keskiössä on voimaannuttaminen. (Gidley 2010, 4.) Egan, Butcher & Ralph (2008, 35) esittävät, että kun yksilöllä on kyky tunnistaa polkuja, jotka johtavat heitä itsensä toteuttamista mahdollistavien päämäärien äärelle, he motivoituvat valitsemaan kyseisiä polkuja, ja lopulta tämä johtaa voimaantumiseen. Näin ollen pystymättömyys tai kyvyttömyys ennakoida näitä ”polkuja” tarkoittaa sitä, että itsensä toteuttamisen päämäärien saavuttamiseen ei ole motivaatiota. Inhimillisen potentiaalin ytimessä on elinikäinen oppiminen, joka on muutoskykyistä, ja se mahdollistaa yksilölle sellaisen elämän, jonka tämä kokee arvokkaaksi (Nicholson, 2008, 2-4). Gidley määrittelee kolme polkua, jotka mahdollistavat yksilön potentiaalin voimaantumisen. Nämä polut ovat kyky tulla kuulluksi tai osallistua heitä koskeviin dialogeihin, kyky suunnitella tulevaa ja olla toiveikas sekä kyky ilmaista omaa kulttuuria heille kunniallisilla tavoilla.

Tärkeä tapa voimaantua on oman äänen kuuluviin saaminen. Useat tutkimukset osoittavat, että interventiot, joiden pyrkimyksenä on tuoda ihmisten äänet kuuluviin, ovat luonteeltaan voimaannuttavia (Callaghan & Moser 2008; McInerey 2008). Suomessa on pyritty tukemaan monenlaisia ohjelmia ja käytäntöjä, jotka luovat väyliä pakolaisten voimaantumiselle kuulluksi tulemisen kautta. Kuitenkin tarvetta parannuksille on edelleen. Esimerkiksi vuosina 2011 ja 2013 yhteistyössä pakolaisjärjestö UNHCR:n kanssa Suomen valtio järjesti tilaisuuksia pakolaisnaisten vuoropuhelulle. Vuoden 2011 vuoropuhelutilaisuuden pyrkimys muiden pyrkimysten ohella oli luoda pakolasiniaisille mahdollisuuksia ja kanavia tuoda esille heidän yhteisöjensä kohtaamia ongelmia. (Saksela-Bergholm, 2014.) Vuoden 2011 tilaisuuden menestyksekkäys ja vaikuttavuus toimi kimmokkeena vuoden 2013 tilaisuudelle, jossa pakolaisnaiset saivat keskustella sosiaaliturvan aukoista, jotka tunnistettiin vuoden 2011 keskustelussa. Näiden dialogien myötä, tilaisuuksiin osaa ottaneet pakolaiset saattoivat vaikuttaa heitä koskeviin yhteiskunnan tason asioihin.

Gidley ym. esittävät, että voimaantuminen mahdollistaa ihmisille tiettyjen tulevaisuudennäkymien tunnistamisen sekä kyvyn ja motivaation lähteä kohti näitä näkymiä. Yksilöiden sosiaalisen osallisuuden tulisi tehdä heidät kyvykkäiksi saavuttaa tietyt tavoitteet ja tulevaisuudennäkymät, jos he työskentelevät näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. (2010). Suomessa on saatu melko vaihtelevia tuloksia pakolaisten kyvystä täyttää toiveitansa ja saavuttaa tulevaisuudenunelmia. Toisaalta pakolaisilla on kyky mennä tiettyjen polkujen kautta toivottuun tavoitteeseen, mutta muissa tapauksissa mahdollisuuksia, kykyjä ja motivaatioita on rajoitetusti. Suomessa pakolaisilla on esimerkiksi ollut mahdollisuus vaikuttaa suoraan politiikkoihin, jotka vaikuttavat heidän tulevaisuutensa mahdollisuuksiin. Suomessa kehitetyssä Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiassa on otettu vahvasti huomioon pakolaisten ja maahanmuuttajien näkökulmat. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian muotoiluprosessi ja lopputulos voisivat olla tärkeitä reittejä pakolaisten toivottujen tulevaisuudennäkymien suunnittelussa. (Saksela-Bergholm 2014.) Suomalaisessa kontekstissa on kuitenkin tekijöitä, jotka voivat haitata pakolaisten kykyä suunnitella tulevaisuuttaan. Esimerkiksi maahanmuuttajien, myös pakolaisten taitojen tunnistamatta jättäminen tiedetään olevan keskeinen ongelma Suomessa. Kuten jo aiemmin tässä tutkielmassa havaitsin, maahanmuuttajien kotimaissaan saavuttamia pätevyyskykyjä sekä taitoja ei ole yhteensovitettu ja hyödynnetty Suomessa riittävästi. (Bontenbal, Pekkarinen & Nathan Lillie , 2019). Tämä rajoittaa pakolaisten mahdollisuuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja saattaa jotkut epätoivoisiin tilanteisiin.

Gidley arvioi, että ihmisten kyky ilmaista omaa kulttuuriaan heille kunniallisella tavalla on tärkeä vaikutusmahdollisuuden muoto. Yksi parhaimmista tavoista edesauttaa syvemmän sosiaalisen osallisuuden kokemuksia voimaantumisen ja osallistumisen kautta on, että ihmiset voivat ilmaista omia kulttuurisia arvojaan tavalla, jota heitä ympäröivä yhteisö kunnioittaa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vieraassa maassa on tärkeää kyetä assimiloitumaan paikalliseen kulttuuriin ja kulttuurisiin tapoihin sosiaalisen osallisuuden helpottamiseksi. Esimerkiksi Suomessa työmarkkinoille integroitumisessa kulttuurieroja ei ole määritelty merkittävänä ongelmana, mutta ne voivat kuitenkin vaikuttaa työmarkkinoille pääsyyn ja menestykseen. Oman kulttuurin ilmaiseminen on siis tärkeä tekijä sosiaalisen osallisuuden muodostumiselle, mutta se on hienoisessa ristiriidassa assimilaation kanssa. (Bontenbal, Pekkarinen & Nathan Lillie , 2019).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kandidaatin tutkielmassani tarkastelin pakolaisten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa Gidleyn ym. teoretisoiman sosiaalisen osallisuuden kolmen asteen avulla. Tarkastelu on osoittanut, että paljon hyviä käytäntöjä pakolaisten osallisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa on olemassa, mutta parannettavaa on vielä runsaasti. Osallisuus on pakolaisia koskevassa lainsäädännössä otettu laajalti huomioon ja se onkin asetettu yhdeksi kotoutumisen tärkeimmistä päämääristä. Pakolaisille on suunnattu palveluita ja tukitoimia, joilla heidän osallisuuttaan pyritään tukemaan.

Vaikka pakolaisille suunnatussa palvelujen ja tukitoimien kokonaisuudessa päämääränä on räätälöidä jokaiselle omia tarpeita vastaava ja yksilöllinen ”paletti”, kirjallisuus ja selvitykset aiheesta osoittavat, että näin ei useinkaan ole. Pakolaisten kirjo on hyvin laaja, ja yksilöllillä on Suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumiseen hyvin erilaisia lähtökohtia. Kysymyksiä herättää esimerkiksi se, voiko kotimaassaan korkeasti koulutetulle pakolaiselle ja luku- ja kirjoitustaidottomalle pakolaiselle sama kolmen vuoden kotiutumisaika olla yhtä lailla sopiva ja riittävä.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös pakolaisten huonoon integroitumiseen työmarkkinoille. Kirjallisuus osoittaa, että työllistyminen on erityisen tärkeää osallisuuden kannalta ja että pakolaiset olisivat motivoituneita työn tekemiseen. Pakolaisille suunnattu kotoutumiskoulutus on pääasiassa valmistamista työmarkkinoille ja erilaisia työllistämistoimenpiteitä. Pyrkimyksistä huolimatta työllistyminen on heikkoa ja työttömyys pakolaisten keskuudessa hyvin korkeaa. Huomion tulisi kiinnittyä sekä siihen, miksi työllistämistoimenpiteet eivät tehoa tarkoituksenmukaisesti ja siihen minkälaiset mekanismit työmarkkinoilla estää pakolaisten töihin pääsyä. Syrjinnästä työmarkkinoilla tulisi keskustella ääneen ja siihen tulisi etsiä ratkaisuja työmarkkinaosapuolten kanssa.

Pystyäkseen osallistumaan aktiivisesti suomalaisessa yhteiskunnassa pakolaiset tarvitsisivat parempaa ymmärrystä yhteiskunnan toiminnasta, sekä omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Erilaisille etnisille yhdistyksille tulisi antaa tunnustusta yhteiskunnassa ja niitä tulisi kutsua mukaan yhteiseen päätöksentekoon pakolaisten äänen kuulumiseksi. Pakolaisten voimaantumisen kannalta suomalaisessa yhteiskunnassa on tehty hyviä aloitteita,

mutta yksittäisistä tapahtumista ja hankkeista tulisi vielä tehdä laajoja käytäntöjä, jotta yhä useammilla pakolaisilla olisi mahdollisuuksia olla ottamassa osaa omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin. Myös pakolaisten jo olemassa olevia voimavaroja tulisi hyödyntää tehokkaammin, ei vain yksilön oman voimaantumisentunteen vahvistamiseksi, vaan myös yhteisen hyvän vuoksi.

Mielestäni käyttämäni teoria, Gidley'n ym. sosiaalinen osallisuus sopi tarkasteluun hyvin, sillä se kartoitti osallisuutta eri tulokulmista. Siinä missä sosiaalisen osallisuuden ensimmäinen taso, uusliberalistinen pääsy, kartoitti osallisuuden ja osattomuuden hyötyjä talouden näkökulmasta, kaksi muuta tasoa, sosiaalisesti oikeudenmukainen osallistuminen sekä inhimillisen potentiaalin voimaannuttaminen lähestyivät osallisuutta yksilölähtöisemmin, ehkä sosiaalityön etiikkaan istuvammasta näkökulmasta. Teoria huomioi sekä yksilön että yhteiskunnan tarpeet ja osoittaa että sosiaalinen osallisuus rakentuu monista eri palasista. Teorian tarjoama monesta eri näkökulmasta tarkastelu osoittaa myös, että sosiaalisen osallisuuden toteutumisella ja toteutumattomuudella on vaikutuksia laajalti yksilöille, yhteisöille sekä koko ympäröivälle yhteiskunnalle.

Tulevaisuudessa samoja teemoja voisi tutkia myös niiden humanitäärisistä syistä Suomessa oleskelevien näkökulmasta, joilla ei ole pakolaisstatusta. Tällaisia henkilöitä ovat ainakin paperittomat sekä turvapaikanhakijat, joille ei ole vielä myönnetty turvapaikkaa. Tässä kandidaatin tutkielmassa rajasin tarkasteluni pakolaisstatuksella Suomessa eläviin, joilla on statuksen myötä parempi oikeudellinen turva, palvelut sekä etuudet. Suomessa pakolaisstatuksetta elävien edellytykset osallisuuteen ovat vielä heikommat kuin pakolaisstatuksen omaavat, ja he ovat siten alttiimpia syrjäytymiselle.

LÄHTEET

Anis, Merja: Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.): Olemme Muuttaneet - Ja Kotoudumme: Maahan Muuttaneen Kohtaaminen Ammatillisessa Työssä. Helsinki: Väestöliitto, Monikulttuurinen osaamiskeskus, 2013, 147-161.

Asplund, Rita ja Pertti Koistinen (2014): Onko Työmarkkinoilla Tilaa Kaikille?: Katsaus Erityisryhmiin Kohdistetun Poliittikan Tuloksiin Ja Haasteisiin. Työ- Ja Elinkeinoministeriön Julkaisuja. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Bartram, David. (2015): "Forced Migration and "Rejected Alternatives": A Conceptual Refinement." *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 13 (4): 439-456.
doi:10.1080/15562948.2015.1030489.

Becker, Gary (1993): *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3. painos. United States: The National Bureau of Economic Research.

Bontenbal, Ilona, Anna-Greta Pekkarinen ja Nathan Lillie (2019): *Finnish Integration Policies as Barriers and Enablers to Migrant Labour Market Integration*. Jyväskylä: SIRIUS WP3 national report. SIRIUS.

Callaghan, L. & L. Moser (2008, October 15-16): *Giving Indigenous Victorians a voice: Victoria's representative arrangements for Indigenous Victorians - pathways to social, economic and civic inclusion*. Paper presented at the Partnerships for Social Inclusion Conference, Melbourne: Centre for Public Policy.

Castaneda, Anu, Johanna Mäki-Opas, Satu Jokela, Nina Kivi, Minna Lähtenmäki, Tanja Miettinen, Satu Nieminen ja Päivi Santalahti (2018): *Pakolaisten Mielenterveyden Tukeminen Suomessa : PALOMA-Käsikirja*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

DFID (1999): *Sustainable Livelihoods Guidance Sheets*. United Kingdom: Department for International Development.

Egan, Luke, Jude Butcher. and Ken Ralph. (2008): 'Hope as a basis for understanding the benefits and possibilities of community engagement', Paper presented at the Engaging for a Sustainable Future: Sunshine Coast, Australia: Australian Universities Community Engagement Alliance National Conference; 9–11 July 2008.

Emrullah Tan (2014): "Human Capital Theory: A Holistic Criticism." *Review of Educational Research* 84 (3): 411-445. doi:10.3102/0034654314532696.

Euroopan muuttoliikeverkosto (2019): *Maahanmuuton Tunnusluvut 2018*.
http://www.emn.fi/files/1967/Maahanmuuton_tunnusluvut_2018_FI_SCREEN.pdf

Forsander, Annika (2002): *Luottamuksen Ehdot : Maahanmuuttajat 1990-Luvun Suomalaisilla Työmarkkinoilla*. Väestöntutkimuslaitoksen Julkaisusarja. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Gidley, Jennifer, Gary Hampson, Leone Wheeler ja Elleni Bereded-Samuel (2010): "Social Inclusion: Context, Theory and Practice." *The Australasian Journal of University-Community Engagement* 5 (1): 6-36.

Harju, Sanna (2017): *"Prekarisaatio : Katsaus Prekarisaatioilmiöön Sekä Analyysi Suomalaisesta Prekaaridiskurssista 2000-Luvulla*. Tampere University.

Havi, Minna, Mervi Lätti, Anna Liisa Westman ja Saara Hiltunen (toim.) (2012): *Maahanmuuttajan Matka Suomalaiseen Yhteiskuntaan*. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulun Julkaisuja. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Heikkilä, Elli, Chia-Chien Chang (toim.) (2017): *Immigrants and the Labour Markets: Experiences From Abroad and Finland*. Turku: Migration Institute of Finland.

Heikkinen, Alpo (toim.) (2017): *Arki, Arvot Ja Etiikka: Sosiaalialan Ammattihenkilön Eettiset Ohjeet*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Hiitola, Johanna, Merja Anis, Kati Turtiainen, Marja Alastalo, ja Riti Esberg (2018): *Maahanmuutto, Palvelut Ja Hyvinvointi: Kohtaamisissa Kehittyviä Käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino.

Hiltunen, Anna-Kaisa. (2019) *Euroopan Porteilla: Turvapaikkapolitiikan Vaikeat Vaiheet*. Helsinki: Gaudeamus.

Hokayem, Charles (2014): "Health, Human Capital, and Life Cycle Labor Supply." *The American Economic Review*.

Isola, Anna-Maria, Heidi Kaartinen, Lars Leemann, Raija Lääperi, Taina Schneider, Salla Valtari ja Anna Keto-Tokoi (2017): *Mitä Osallisuus on?: Osallisuuden Viitekehystä Rakentamassa*. Työpäperi / Terveyden Ja Hyvinvoinnin Laitos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Helne, Tuula: Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, Kirsi, Hannele Forsberg ja Irene Roivainen (toim.): *Marginaalit Ja Sosiaalityö*. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2002, 20-43.

Joronen, Tuula: Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset: Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.): *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, Perhe Ja Työ*. Väestöntutkimuslaitoksen Julkaisusarja. Helsinki: Väestöliitto, 2017, 285-311.

Kokkonen, Lotta: Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtauksissa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis, Kati Turtiainen, ja Marja Alastalo (toim.): *Maahanmuutto, Palvelut Ja Hyvinvointi: Kohtauksissa Kehittyviä Käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 2018, 98-123.

Kuusela, Jorma, Opetushallitus (toim.) (2008): *Maahanmuuttajaoppilaat Ja Koulutus: Tutkimus Oppimistuloksista, Koulutusvalinnoista Ja Työllistämisestä*. Helsinki: Opetushallitus.

Kyhä, Henna (2011): *Koulutetut Maahanmuuttajat Työmarkkinoilla: Tutkimus Korkeakoulututkinnon Suorittaneiden Maahanmuuttajien Työllistymisestä Ja Työurien Alusta Suomessa*. Turun Yliopiston Julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.

Kärkkäinen, Katarzyna (2017): *Learning, Teaching and Integration of Adult Migrants in Finland*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Könönen, Jukka (2014): *Tilapäinen Elämä, Joustava Työ. : Rajat Maahanmuuton Ja Työvoiman Prekarisaation Mekanismina*. Publications of the University of Eastern Finland. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Leemann, Lars ja Riitta-Maija Hämäläinen (2016): *Asiakasosallisuus, Sosiaalinen Osallisuus Ja Matalan Kynnyksen Palvelut. Pohdintaa Käsitteiden Sisällöstä*. Vol. 81.

Lutz, Wolfgang (2011): "Global Human Capital: Integrating Education and Population." *Science* 333 (6042): 587-592. doi:10.1126/science.1206964.

Lyytinen, Eveliina, Talvikki Ahonen ja Susanna Kallakorpi (2019): *Turvapaikanhaku Ja Pakolaisuus Suomessa*. Tutkimus / Siirtolaisuusinstituutti. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Maahanmuuttovirasto. (2020) "Suomen Kansalaisuus". <https://migri.fi/suomen-kansalaisuus>.
luettu 15.5.2020

Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.) (2007): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, Perhe Ja Työ. Väestöntutkimuslaitoksen Julkaisusarja. Helsinki: Väestöliitto.

McInerney, C. (2008, October 15-16): Governance and partnership for social inclusion: Exploring the missing discourse. Paper presented at the Partnerships for Social Inclusion Conference, Melbourne, Centre for Public Policy.

Matthies, Aila-Leena, Niina Rantamäki, Kai-Eerik Käsälä, Johanna Lång, Saara Perälä ja Anne Ruuttula-Vasari (2013): Hyvinvointitalkoot: Miten Kuntalaisten Osallistuminen Tukee Palveluita. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Nicholson, Tony (2008, October 15-16): Partnering for a purpose. Paper presented at the Partnerships for Social Inclusion Conference, Melbourne, Centre for Public Policy.

Nieminen, Tarja, Hanna Sutela, Ulla Hannula ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2015): Ulkomaista Syntyperää Olevien Työ Ja Hyvinvointi Suomessa 2014. Väestö. Helsinki: Tilastokeskus.

Nissilä, Leena ja Hanna-Mari Sarlin (2009): Maahanmuuttajien Oppimisvaikeudet. Helsinki: Opetushallitus.

OECD (2018): Working Together Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. <https://www.gbv.de/dms/zbw/1040480675.pdf>

Oikeusministeriö (2020): "Äänioikeus.". <https://vaalit.fi/aanioikeus>. luettu 10.5.2020

Opetushallitus (2012): Aikuisten Maahanmuuttajien Kotoutumiskoulutuksen Opetussuunnitelman Perusteet 2012. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/aikuisten-perusopetus>.

Pyykkönen, Miikka (2007): Järjestäytyvät Diasporat: Etnisyys, Kansalaisuus, Integraatio Ja Hallinta Maahanmuuttajien Yhdistystoiminnassa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän yliopiston kirjasto.

Reimer, Bill (2004): "Social Exclusion in a Comparative Context." *Sociologia Ruralis* 44 (1): 76-94. doi:10.1111/j.1467-9523.2004.00263.x.

Saari, Juho (2015): Huono-Osaiset : Elämän Edellytykset Yhteiskunnan Pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Saksela-Bergholm, Sanna (2014): *Speaking for Ourselves: Hearing Refugee Voices: A Journey Towards Empowerment*. United Nations High Commissioner for Refugees.

Schubert, Carla (2018): *Culture and Trauma: Cultural Factors in Mental Health, Psychotherapy and Help-Seeking*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere: Tampere University Press.

Sisäministeriö (2017): *Hyvä Elämä - Turvallinen Arki, Valtioneuvoston Periaatepäätös Sisäisen Turvallisuuden Strategiasta 5.10.2017*.

Sisäministeriö (2019): "Finland to Receive 850 Refugees Under the Refugee Quota for 2020." https://intermin.fi/en/article/-/asset_publisher/suomi-vastaanottaa-850-pakolaista-vuoden-2020-pakolaiskiintiössä. luettu 10.5.2020

Suomen Pakolasiapu (2020): "Pakolaisuus Suomessa." <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/> luettu 29.4.2020

Särkelä-Kukko, Mona: Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, Arja, Anne Pyykkönen ja Ninka Reittu-Kuurila (toim.): *Osallisuuden Jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 2014, 34-50.

Tammelin-Laine, Taina (2011): "Aikuisten Luku- Ja Kirjoitustaidottomuus Suomessa." <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201211122955>.

Tammelin-Laine, Taina, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Department of Language and Communication Studies ja Suomen kieli (2014): "Aletaan Alusta : Luku- Ja Kirjoitustaidottomat Aikuiset Uutta Kieltä Oppimassa." <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201807133551>.

THL (2019): "Nuorten Syrjäytyminen." https://thl.fi/fi/web/lapsetnuoretjaperheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen. luettu 15.4.2020

THL (2020): *Ulkomaalaistaustaisten Terveys Ja Hyvinvointi Suomessa: FinMonik-Tutkimus 2018-2019*, toimittajat Anna Seppänen, Satu Jokela, Laura Somersalo and Eero Lilja. Helsinki: THL.

Mäntysaari, Mikko: Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristönä. Teoksessa Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä ja Anneli Anttonen. *Vastavuoroinen Sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. 2016, 75-86.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013): "Alkukartoitus Ja Kotoutumissuunnitelma." https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/alkukartoitus/index.html.
luettu 20.5.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö: "Kiintiöpakolaiset." <https://kotouttaminen.fi/kiintiopakolaiset>.
luettu 29.4.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013): Maahanmuuttajabarometri 2012 : Loppuraportti. TEM Raportteja. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

UNHCR (2014): Speaking for Ourselves: Hearing Refugee Voices, A Journey Towards Empowerment: UN High Commissioner for Refugees.

UNHCR (2019): UNHCR Regional Representation for Northern Europe.
https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68318#_ga=2.56946858.1258882194.1588404350-1611576837.1585305876. luettu 15.5.2020

UNHCR (2020): "What is a Refugee?". <https://www.unhcr.org/afr/what-is-a-refugee.html>
luettu 29.4.2020

Valtonen, Kathleen (1999): Pakolaisten Kotoutuminen Suomeen 1990-Luvulla. Työhallinnon Julkaisu. Helsinki: Työministeriö.

Valtonen, Kathleen (1998): "Resettlement of Middle Eastern Refugees in Finland: The Elusiveness of Integration." *Journal of Refugee Studies* 11 (1): 38. doi:10.1093/jrs/11.1.38.

Valtonen, Kathleen (2009): *Social Work and Migration : Immigrant and Refugee Settlement and Integration. Contemporary Social Work Studies*. Burlington: Ashgate.

Välimäki, Matti: Kylmän sodan ajasta eurooppalaiseen päätöksentekoon: kansainvälistä suojelua hakevia ihmisiä koskeva politiikka ja lainsäädäntö 1973–2015. Teoksessa Lyytinen, Eveliina, Talvikki Ahonen, ja Susanna Kallakorpi (toim.): *Turvapaikanhaku Ja Pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2019, 39-64.

Wright, Nicola & Theodore Stickley (2013): "Concepts of Social Inclusion, Exclusion and Mental Health: A Review of the International Literature.(Report)." *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 20 (1): 71. doi:10.1111/j.1365-2850.2012.01889.x.

LAKI

Laki kotoutumisen edistämisestä 1998. (30.12.2010/1386) Viitattu 7.5.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>